

meno-rdečih barvnih razmerij. V tem smislu npr. slika *Poljub* (1989) korespondira s *Parom* (1979), torej gre kljub presenetljivemu obratu glede na prejšnjo fazo vendarle tudi za specifično globinsko kontinuiteto neke avtentične, drzno ustvarjalne identitete. »Sad spoznanja« postkatastrofičnega sveta sodobne eksistence je tudi pri Marušiču izpostavljen kot možnost vitalne prenove v smislu etapno ponavljajočih se slikarskih dokumentov surovo osveščenega »optimizma«. Zdi se, da je po Marušiču slikar nekakšen »divjak«, ki se z ekstatičnim plesom v opojni svetlobi dviguje nad inercijo snovnih tal (prim. na njegovih slikah pogoste poglede od zgoraj in »balletno« lebdeče figure) in se tako dotika »resnice onstran vidnega« (naslov Kirbiševe slike). Vendar je Marušičeva »lahkotna vedrina« le zunanji kontrast Kirbiševi težki mračnosti, saj gre le za varianti »faustovskega« (prim. Kirbiševo sliko *Faust*) produktivno razcepljenega jaza in njegove nikoli povsem ukročene in potešene »divje misli« (C. L.-Strauss) v post(l)avratičnem svetu neusmiljeno odčarana »lepote«, ki funkcionira le še kot »zločinska« spodbuda k lastni destruktiji. Ta avtodestrukcija radikalno problematizirane »lepote« realnosti in umetnosti je namreč samo-u-nič-evanje nihilističnega simbolizma v »črnem« ali »belem« soncu ekstatičnega (ek-stasis), iz inertnega čez vidno segajočega (antimimetičnega) spoznanja, ki silovito preseva inertnost bivajočega kot paradoks njegove razbite

in s tem znova odkrite »identitete« (prim. Kirbiševe slike: Ekstaza in inercija, Resnica onstran vidnega, Masse und Macht...; Kosovel: »Vse je ekstaza...«). Naslov Kirbiševe slike *Podvajanje jezika* je torej mogoče razumeti kot definicijo »nove mimesis«, ki umetniško vizionarnost deli na »mimetično« in »nemimetično« vse do abstraktnega stika z besedno pojmovnostjo filozofije (in poezije), kar bi lahko bil »marušičevski poljub« (slika *Poljub*) med likovno in besedno umetnostjo.

Kirbiš in Marušič potemtakem »simbolično« nakazujeta usodni slovenski (slovanski) geohistorični in geopsihološki rob: Jesenice–Koper, Berlin–Benetke (besedi venetsko-slovanskega izvora). Rob, ki je hrbenica slovenske likovne kulture. Rob, na katerem je spregovoril Trubar. Rob, na katerem je zapel Prešeren kot nemško šolani »petrarkist«. Rob, na katerem je, strmeč v propad zahodne Evrope in pričakujoč odrešitve iz Rusije, kot na križu kompasa zgorel Kosovel (prim. pesem *Evropa umira*: cit. »Evropa umira./ Rusija vstaja.«; v luči tudi »kosovelovske« paradoksalnosti je danes pač možen očiten obrat te izjave). Skrajni zahodni rob slovanstva, kjer se kot najbolj ustrezen grb slovenske narodne identitete ponuja Triglav z valovi Jadrana, nastal kot uporniški simbol na Primorskem že precej pred drugo vojno. Po vsem zgoraj povedanem se to zdi čisto logičen sklep.

Ivo Antič

SLOVENSKA BESEDA IZ IZSELJENSKEGA SVETA

Književnost

Najprej velja ugotoviti: predolgo vrsto let smo bili brez prave informacije – kaj šele neposrednega spoznanja – o izseljenski literaturi, kulturi, če se zadovoljimo z najbolj splošno oznako. Ne da bi prav noben glas ne preniknil do nas, ne da ne bi tu in tam revialno posvetilo to ali

ono ime, nam neznano. Vzroki za to odsotnost tovrstnih del so lahko bili različne narave, zagotovo pa je političen akcent izpred let storil svoje. Kakor koli že, v prerodnih časih, ko slovenstvo dobiva (za)upanje v samozavedajoče se možnosti, predvsem pa koherentne silnice, je kulturni utrip zamejskih ljudi zunaj matice precej več kot zgolj zanimiv, saj nosi v sebi še druge komponente kot zgolj ozko leposlovne. Je povezujoč člen

k skupni pripadnosti in jeziku. Marsikaj pri spoznavanju izseljenske književnosti je bilo zanemarjenega, docela neznanega, tako da matična dežela šele začenja s širšim preučevanjem izseljenske kulture, z njo literature. Ni pa mogoče zanikati dokaj redkih prikazov posameznikov ali parcialnih del kulturne in literarne pojavnosti. Vsekakor je treba navesti, da večino knjig izseljencev, ki so izšle na raznih celinah, v raznih mestih, hrani NUK v Ljubljani – tudi po zaslugi izseljenskih kulturnih krogov. Slovenska kulturna žarišča so razkrojljena po svetu, živijo v specifičnih razmerah, drugačnih kot v matični deželi ali pa v zamejstvu. To dejstvo opozarja, da (že) literarno preučevanje terja široko poznavanje časa in razmer, otežuje sistematično in strnjeno spoznanje, že zaradi razdalj in bazalnih spoznanj, ki so ustvarila tako literaturo, kot je nastala po formi, vsebini in ideji. Dosti lahko pripomorejo izseljenci sami, ki zagotovo najbolj poznajo specifikko časa in razmer ter posameznikov kot ustvarjalcev slovenske besede na tujem.

Med knjižnimi natisi, ki so jih slovenski izseljenci doživeli nedolgo tega, je umestno opozoriti vsaj na knjige, ki so izšle pri nas in imajo stičišča z leposlovjem ali pa z dokumentarno vsebino. Bržčas je potrebno imeti posebna merila in presojo pri tovrstnih delih, saj so nastajala v posebnih razmerah, v posebnih okoliščinah, pri čemer je neizpodbitna zavezanost slovenski besedi, ne da bi pri tem zmanjševali estetske splošne kriterije. Pesniška zbirka Jacka Tomšiča *Človeku pojem* je izšla v samozaložbi, z lepo opremo Jožeta Ciuhe, natisnila pa jo je Književna tiskarna Radovljica. Pesmi je odbral in uredil Jože Šmit. Jack Tomšič, rojen 1897. v Bači blizu Knežaka, živi od 1922. v ZDA. Kot delavec v Clevelandu in drugod je živo čutil potrebo po povezanosti z rojaki, ohranjajoč ljubezen do stare domovine. Iz zavihka platnic ne zvemo, kdaj so te pesmi izhajale (revialno) ali pa nastale. Očitno je Jacka Tomšiča kot samouka vodila ljubezen do do-

mače besede k verzifikaciji. Pesmi so prigradnice, vsebina se rada navezuje na spomine na stare kraje, ponekod v poučujoče razsvetljevski maniri. Naj gre za daljšo pesem (posvečeno Louisu Adamiču) ali za krajšo (npr. akrostiška je posvečena Ivanu Zormanu), bralec razbira, da je na način zelo preproste, neposredne ljudske pesmi ubrano doživetje in misel brez večjih pretenzij, a predvsem z dobro voljo. To je druga pesniška zbirka Jacka Tomšiča pri nas, prva je izšla 1968.

Izbor pesmi Slovencev v Avstraliji najdemo v antologiji *Lipa šumi med evkalipti*, izdala jo je Slovenska izseljenska matica, oblikovala pa Saša Kokol. Knjigo je uredil Ivan Cimerman, pesmi pa so izbrali Ivan Minatti, Tone Kuntner, Ivan Cimerman in Barbara Suša. Spričo dejstva, da avstralskih pišočin Slovencev ne moremo poznati, je preprosto treba zapupati tistim, ki so odbrali posameznike in pesmi. V antologiji so zastopani: Bert Pribac, Peter Košak, Jože Žohar, Danijela Hliš-Thirion, Pavla Gruden, Cilka Žagar, Michelle Leber. Najsi je sleherna antologija odsev zdaj bolj objektivnih meril, zdaj bolj subjektivnih impulzov, pa smemo verjeti, da smo z *Lipo šumi med evkalipti* dobili zbirko, ki nazorno predstavlja pesniško ustvarjalnost v tej deželi. Antologija je prikupna, vredna pozornosti. Tu najdemo primere pesmi, ki jih lahko brez zadrege postavimo ob stran »sorodnim« pesmim z matičnega območja, prav tako pa najdemo razpoloženske, povprečne pesmi, ki pa se malo oddaljujejo od modela zelo poenostavljene ljudske pesmi. Tudi domovinski motiv, ki je sorazmerno redek v antologiji, nima klasičnega skupnega prizvoka z geslom, pač pa je odsev individualnega doživetja in občutja. Pogosto so zastopane ljubezenske pesmi, često s prizvokom nikoli do konca uresničene ljubezni, a z dovolj osebnim čustvom in spoznanjem. Miselni utrinki razkrivajo subjektivno doživetje, ponavadi so globji impulzi tisti, ki povezujejo življenjsko izkušnjo z miselnim spoznanjem, pri nekaterih

pesnikih se navezuje na religiozno refleksijo. Če je to dokaj splošna in zgolj nakazana podoba o antologiji, pa je vredno vsaj odmerjeno spregovoriti o posameznikih.

Cilka Žagar pripada srednji generaciji, piše tudi v angleščini. V ljubezenski izpovedi je impulzivna in pristna, religiozna pesem je krik ranjenega človeka, drugod zna biti vsakdanje preprosta in se odzivati na majhne dogodke s poetičnim občutjem. Michelle Leber je pesnica mlajše generacije, ki piše in objavlja v angleščini, njene pesmi je odbral in prevedel Ciril Bergles. Lirika je povezana z intimnim doživetjem ljubezni, vsakdanjim utrinkom iz neposredne stvarnosti prisluhne s poetičnim nadihom, a je hkrati zavezana neolepšani realnosti. Peter Košak ubira pesmi, ki vidno presegajo prigradniško raven, naj gre za doživetje iz narave, za etična vprašanja, refleksije ali protest ali tudi za kritično angažirano pesem. Tudi Košak uporablja docela svobodne verzne in kritične forme, izhajajoč iz vsebinske osnove. Petra Pribca smo srečali tudi v matični revialiki, pesem ga nostalgčno vodi v Istro, a odseva tudi podobo nove domovine, drugod izpove občutje samote. Ta motiv tudi drugim pesnikom antologije ni neznan, pri Pribcu ima prizvok doživljajskega in miselnega. Tudi angažirana in protestna pesem mu rabi za odmev na čas in pojave. Zavest osame, ki seže v občutje zavrženosti in nemoči, se pojavlja pri Jožetu Žoharju. Intimizem čustva in misli najde sozvočje, najsi je diskomanija nemira tista, ki ga dela preišljujočega, pred prednostjo življenja in neustavljivo smrtjo. Danijelo Hliš-Thirion preveva čustvo ljubezenske nezadoščenosti, tu je najpristnejša, iz hrepenenjske erotike se pesem prevesi k zavesti minevanja in minljivosti. Piše v angleščini, njene pesmi je poslovenila Katarina Minatti, a pesni tudi v slovenščini. Pavla Gruden pripada starejši generaciji. Lep del pesmi je spenila v haiku maniri, z občutjem za detajl, mestoma zazveni kar aforistično. S pristnim utripom povezuje naravo, lepoto in

duhovno vsebino. Elegični toni imajo ozadje: spomin na domovino, navezanost na dragega, želja po spoznanju Skrivnosti. Poleg poduhovljenih pesmi pa ima tudi vsakdanjice, vendar ne zgolj kot zunanji odsev stvarnosti, ampak z osebno refleksivnostjo. Na koncu antologije je koristno dodan Slovenski tisk v Avstraliji.

V zbirki Pota mladih je izšla pesniška zbirka Jožeta Žoharja *Aurora australis*, grafično jo je opremil Julijan Miklavčič. V zbirki prihajajo njegove pesmi mnogo bolj do veljave kot v antologiji. Matjaž Kmecl je brez sentimentalnosti povedal v spremni besedi o dvojnem humusu tega pesnika – slovenskem in avstralskem – kar pa v jedru drži tudi za druge. Posebnost nekaterih Žoharjevih pesmi, ki ga opazno ločuje od drugih izseljenskih pesnikov, je naklonjenost eksperimentu; jezik mu nudi odprte možnosti za poigravanje, ki pa ni samo sebi namen in ima preišljeno zaledje v pomenu in namenu. Meditativna odzivnost Žoharja na pojave življenja se kaže v ponotranjeni podobi eksistenčne stiske, preizkušnje in s filozofsko držo do spoznanega skozi lastno izkušnjo. Sproti se mu poraja zavest časa in minevanja, z mestoma naglašeno končnostjo. Žoharjeve pesmi so daleč od prigodništva, a toliko bolj prepričljive izpovedi.

Pri Slovenski izseljenski matici je izšel *Upornik s čopičem* Cvetke Kocjančič, knjigo pa je opremil Miran Stopar. V bistvu gre za hibrid med življenjepisom, podan poljudno, in med povestno ubeseditvijo, avtorica pa nam predstavlja izseljenca in slikarja Andreja Štritofa. Pogovore s Štritofom je zgostila v preprost, nazoren življenjski mozaik, brez umetnostnozgodovinskih pretenzij, pa tudi brez posebnih leposlovnih. Kocjančičeva je hotela podati slovenskega človeka z dvojnem bremenom, izseljenca in slikarja samouka, ki mukoma prestopa izpod vplivov, da bi si izoblikoval v mejah nadarjenosti in možnosti svoj lastni obraz.

Pri Institutu za geografijo ljubljanske

univerze je v zbirki *Geographica slovenica* 17 izšla študija Rada Genoria *Slovenici v Kanadi*. Celotna izpeljava avtorja je znanstvena, najprej je podal teoretična in znanstvena izhodišča za preučevanje migracij, nato splošno podobo o geografski razsežnosti izseljevanja Slovencev po svetu, posebej v Kanado. Nato je osvetlil mobilnost in poselitve slovenskih gospodinjev v Torontu, prikazal stike slovenskih priseljencev v Kanadi z matično domovino, institucije priseljencev v Kanadi, na koncu pa je podal literaturo in vire ter povzetek v angleščini. Kakor je nasploh premalo znana vsebina posameznih zvezkov *Geographica slovenicae*, vsaj v širšem kulturnem območju, pa je 17. zvezek lepo in zaokroženo delo, ki prvič celoviteje prikazuje slovenske priseljence v Kanadi.

S sodelovanjem Znanstvenega inštituta Filozofske fakultete v Ljubljani, Raziskovalne skupnosti Slovenije in Slovenskega prosvetnega društva Simon Gregorčič ter sponzorjev je v Ljubljani izšla knjiga mag. Milice Trebše – Štolfa *SPD Simon Gregorčič 1959–1989*. Gre za po-

ljudno spisano kroniko Slovenskega prosvetnega društva v Torontu, o klubskem delu in dejavnostih, ki so povezujoče vplivale skozi kulturne dejavnosti. Knjiga nima študijskih pretenzij, je zgolj informacija o kronologiji dela in ljudi, ki so se zbirali v SPD Simon Gregorčič vseh trideset let.

Bera knjig o izseljenem krogu Slovencev je različna, od leposlovne do znanstvene in dokumentarno kronološke. Vsaka od njih pomeni novo spoznanje o ljudeh, ki žive v Avstraliji ali Kanadi, in jih povezuje slovenska volja in zavezanost k narodu. Ne glede na to, da je pisanje raznih avtorjev različno po teži, namenu in pomenu, pa nudi pisani mozaik leposlovnega in neleposlovnega možnost za spoznavanje ljudi, misli in dejanj, njihova usoda jih je povedla drugam in odsevajo drugačen utrip, najsi je jezikovna in narodna vez z matično deželo živa in neodtujljiva. Tudi to je del naše skupne zgodovine, del skupne lepe besede.

Igor Gedrih

DVE PESNICI NOVE ZALOŽBE

Ana Rostohar: *Rekviem*. Opus., Krško 1989.

Marjanca Kočevar: *Pompeji*. Opus. Krško 1990.

V dobrem letu dni je kulturni delavec Silvester Mavsar iz Krškega zasnoval novo slovensko založbo, *Opus*, pri čemer je opazen namen preseči dvomljivo oznako »provincialnosti«. Dve zbirki pesmi, ki ju je izdal doslej, nakazujeta osnovni »imidž« založbe: izbrana vsebina, izbrana oblika z likovnimi prispevki (»sozvočja« pesnikov z likovniki). Knjigi, ki sta predmet pričujočega zapisa, v obeh pogledih predstavljata nedvomno uspešen dosežek. Da sta obe izpod peres avtorice, pa je najbrž bolj stvar določenega naključja in ne usmeritve, ki bi zavezovala tudi v prihodnje. Gotovo pa se bo vprašanje usmeritve prej ali slej zastavilo

v tržnem smislu: načelen »elitizem« bo najbrž zahteval tako ali drugačno popularnjšo dopolnitev.

Mimo vseh oblik feminizma in liberalizma je očitno še zmeraj možno vprašanje o t.i. »ženski poeziji«. Če ima ta oznaka za koga »slabšalni prizvok«, je to pač njegova stvar, ki ne more spremeniti nekaterih temeljnih eksistencialnih determinant, delujočih zgolj prek razlik kot brezštevilnih variantnih emanacij temeljne arhetipske rázloke. Teh razlik si v glavnem tudi poezija ne more preprosto odmisli, za kar je dovolj dokazov tako rekoč v vsaki novi pesniški zbirki katerekoli avtorice. Ne Triglav ne Parnas pa nista rezervirana le za moške, torej ugotavljanje določenih specifičnosti nikakor ni »diskriminacija«. Določeno razlikovanje bi šlo predvsem na račun literarne kvalitete in profiliranosti opusov; v tem smislu je Lili Novy še vedno prvo